

Gabriela Mikołajczykówna

Sprawozdanie z działalności Oddziału w Gnieźnie Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w roku 1969

Bericht über die Tätigkeit der Filiale Gniezno des Archäologischen Museums in Poznań für das Jahr
1969

Compte-rendu de l'activité du Musée Archéologique à Gniezno en 1969

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-BADAWCZA

Badania terenowe

Tegoroczne prace miały charakter wyłącznie ratowniczy. W maju rozpoczęto prace ziemne na terenie Góry Lecha, których celem było wykopanie dołu na osadzenie fundamentu pod nową dzwonnice. Natrafiono tam na stare fundamenty dzwonnicy oraz przecięto zewnętrzną część wschodniego odcinka wału obronnego, otaczającego gród książęcy. Ponieważ konstrukcje drewniane wału zalegają tu dość płytko pod współczesnym poziomem, drewno ułożone w piasku zachowało się tylko w postaci brunatnego próchna. Układ konstrukcji nawiązywał do fragmentów odkrytych już wcześniej w innych miejscach. Żadnych zabytków ruchomych nie znaleziono. Prace ziemne na tym odcinku trwały do października.

W roku sprawozdawczym kontynuowane były prace przy budowie miejskiego kolektora. Na linii jego wielokilometrowego przebiegu często przebywaliśmy, jednakże na zabytki natrafiono jedynie w miejscach znanych już z wcześniejszych odkryć. Od połowy lipca do połowy października prowadzono prace ziemne wzdłuż ul. św. Wojciecha, tj. na st. 3. Przede wszystkim więc na tym miejscu prowadzone były badania ratownicze. Podczas prac zagłębiano się do 9 m poniżej współczesnego poziomu w warstwy kulturowe zawierające jedynie zabytki od XVI do XIX wieku. Niżej zalegających warstw wczesnośredniowiecznych nie naruszono.

Poza Gnieznem przeprowadzono badania ratownicze w Świątnikach Wielkich, gdzie podczas wybierania żwiru natrafiono na groby kultury pomorskiej.

Badania archiwalne

Najwięcej czasu poświęcono ostatecznej redakcji obszernej pracy monograficznej pt. Gniezno w okresie powstawania państwa Polskiego na podstawie źródeł archeologicznych. Praca została ukończona, przepisana i złożona w UMK jako rozprawa doktorska.

Publikacje

W omawianym okresie ukazały się w druku następujące pozycje przygotowane przez G. Mikołajczykównę:

Ostrów Lednicki [w:] Wielka Encyklopedia Powszechna, t. 8, Warszawa 1966, s. 348.

Sprawozdanie z działalności Oddziału w Gnieźnie Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w 1967 roku, [w:] *Fontes Archaeologici Posnanienses*, t. 19: 1968, s. 179 - 180.

Gniezno, [w:] *Informator Archeologiczny, Badania 1968 roku*, Warszawa 1969, s. 234 - 235.

Wymieniona przygotowała i oddała do druku: *Sprawozdanie z działalności Oddziału w Gnieźnie Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w 1968 roku*.

Narady

W odbywających się w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu posiedzeniach Kolegium i w szkoleniach zawodowych udział brała G. Mikołajczyk i w jej zastępstwie M. Kasprzykowa. Ponadto, G. Mikołajczyk brała udział: w czterech seminariach doktorskich; w konferencji zorganizowanej przez Muzeum Archeologiczne w Poznaniu w dniach 13 i 14 maja, poświęconej współpracy archeologii z przemysłem w dziedzinie ochrony zabytków archeologicznych; w konferencji archeologicznej zorganizowanej przez Muzeum Archeologiczne w Krakowie Oddział w Nowej Hucie w dniach 10 i 11 czerwca, poświęconej prądziom Huty im. Lenina; w XI Ogólnopolskiej konferencji sprawozdawczej w Warszawie w dniach 2 i 3 grudnia; w Walnym Zjeździe i Sesji Naukowej zorganizowanej przez PTA w Augustowie w dniach 24 i 25 maja; w posiedzeniu naukowym Komisji Filologicznej PTPN w Poznaniu w dniu 22 maja oraz w innych zebraniach i pracach społecznych na terenie Gniezna.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-OŚWIATOWA

Popularyzacja

Opracowano 23 prelekcje, z których 19 było przeznaczonych dla młodzieży i 4 dla dorosłych. Dla młodzieży w świetlicy dworcowej wygłoszono 19 prelekcji na następujące tematy: Grodziska w Polsce wczesnośredniowiecznej (27 osób); Odzież i ozdoby stroju w Polsce wczesnośredniowiecznej (35 osób); Uzbrojenie w Polsce wczesnośredniowiecznej (31 osób); Obrządek pogrzebowy w Polsce wczesnośredniowiecznej (40 osób); Kuchnia w Polsce wczesno-

średniowiecznej (31 osób); Budownictwo w Polsce wczesnośredniowiecznej (16 osób) Sztuka wczesnośredniowieczna w Polsce (25 osób); Gniezno przed tysiącem lat (19 osób) Poznań w dobie początków państwa polskiego (17 osób); Kraków przed tysiącem lat (31 osób); Komunikacja w Polsce wczesnośredniowiecznej (11 osób) Miasta w Polsce wczesnośredniowiecznej (13 osób); Archeologia i ochrona zabytków archeologicznych (27 osób); Rolnictwo na ziemiach polskich w pradziejach i we wczesnym średniowieczu (23 osoby) Najdawniejsze dzieje rybołówstwa na ziemiach polskich (18 osób); Rzemiosło wczesnośredniowieczne w Polsce (2×) (63 osoby); Pieniądz w Polsce wczesnośredniowiecznej (27 osób); Zabytki wczesnośredniowiecznego piśmiennictwa w Polsce (32 osoby).

W Szkołach Podstawowych nr 3 i 11 w Gnieźnie wygłoszono cztery następujące prelekcje: Budownictwo w Polsce wczesnośredniowiecznej (71 osób); Grodziska w Polsce wczesnośredniowiecznej (12 osób); Odzież i ozdoby stroju w Polsce wczesnośredniowiecznej (37 osób); Gniezno przed tysiącem lat (60 osób).

W Szkołach Podstawowych w Jankowie Dolnym, Jarzabkowie, Kędzierzynie, Lednogórze, Modliszewku, Róży i Witkowie wygłoszono siedem razy prelekcję pt. Archeologia i ochrona zabytków archeologicznych (719 osób).

W Szkołach Podstawowych w Jankowie Dolnym, nicy, Fałkowie, Jankowie Dolnym, Jarzabkowie, Kłecku, Lednogórze, Łubowie, Mielżynie, Modliszewku, Niechanowie (2×), Powidzu, Wierzycach (2×) i w Witkowie (2×) wygłoszono 17 razy prelekcję pt. Początki Państwa Polskiego w świetle źródeł archeologicznych (1140 osób).

Na ten sam temat w oparciu o stałą wystawę w Oddziale, przeprowadzono zgodnie z programem szkolnym 10 lekcji historii dla klas piątych Szkół Podstawowych z Gniezna. W tych lekcjach wzięło udział 342 dzieci.

Dla pracowników Służby Zdrowia w Gnieźnie wygłoszono odczyty pt.: Najdawniejsze dzieje Gniezna w wyniku wykopalisk (29 osób); i Budownictwo kamienne we wczesnośredniowiecznym Gnieźnie (34 osoby).

Dla studentów Akademii Medycznej z Poznania wygłoszono prelekcję na temat: Dziejów Gniezna od wczesnego średniowiecza do XVIII wieku (25 osób) i przedstawiono: Wczesnośredniowieczny zespół grodowy w Gnieźnie w świetle wykopalisk (ok. 100 osób).

Wszystkie prelekcje były ilustrowane zdjęciami, przezroczami względnie filmami.

Propaganda

W ramach popularyzacji archeologii, w Gazecie Poznańskiej ukazały się trzy następujące artykuły: Skarby znalezione 7 m pod ziemią (5. 2. 1969); Wielkopolska przed 10 wiekami (20. 5. 1969); Wystawa archeologiczna w Gnieźnie (14. 10. 1969); oraz w miesięczniku Przemiany: Obraz czasu (lipiec 1969). Również w Informatorze Imprez Turystycznych umieszczone były notatki tak o wystawie stałej jak i o czasowo eksponowanych. Trzy wystawy czasowe propagowane były poprzez miejscowy radiowęzeł oraz

przez rozsyłanie a także rozklejanie na terenie miasta afiszów i plakatów. Zwiedzającym wystawę pt. „Polskie badania archeologiczne na Bliskim Wschodzie i w basenie Morza Czarnego”, rozdano około, 100 folderów przygotowanych przez Muzeum Archeologiczne w Poznaniu. Nadto, w ciągu roku sprzedano zwiedzającym 138 pocztówek, 28 broszur, 3 pamiątkowe medale Muzeum Archeologicznego w Poznaniu oraz 20 znaczków turystycznych.

Również w ramach popularyzacji archeologii podjęto współpracę z instruktorami terapii zajęciowej na terenie Państwowego Szpitala Chorób Układu Nerwowego. Dostarczono im pewnej ilości zabytków, które posłużyły pacjentom jako wzory do wykonania kopii, względnie jako podstawy do wywołania inwencji twórczej. Na wystawie przygotowanej na terenie Szpitala znajdują się prace w postaci skórzanych buczków, naczyń z papieroplastyki, zapinek z drutu brązowego itp.

Frekwencja

Stałą wystawę pt. „Ziemia Gnieźnieńska w okresie powstawania Państwa Polskiego” oraz trzy następujące wystawy czasowe: „Wielkopolska przed 10 wiekami w świetle źródeł archeologicznych”, „20 lat badań na Ostrówku w Opolu” oraz „Polskie badania archeologiczne na Bliskim Wschodzie i w basenie Morza Czarnego” zwiedziło ogółem 12 912 osób. W tej liczbie było 4 714 dorosłych oraz 8 198 młodzieży. Najwięcej zwiedzających było w maju i w lipcu, najmniejszą frekwencję zanotowano w styczniu. W 317 wycieczkach udział wzięło 11 569 osób. Pozostałe 1343. to osoby zwiedzające indywidualnie. Wstęp opłaciło 10 241 osób, a bezpłatnie udostępniło wystawy 2671 osobom. Po wystawach oprowadzono 131 wycieczek w których uczestniczyło 4020 osób oraz 172 osoby zwiedzające indywidualnie. Spośród wymienionych zanotować należy 122 gości zagranicznych przybyłych z Czechosłowacji (17), Francji (12), Jugosławii (3), NRD (33 osobv, w tym 1 wycieczka), Szwecji (2), USA (1), Wielkiej Brytanii (3), Włoch (2), ZRA (8), ZSRR (3) oraz wycieczka studentów archeologii z różnych krajów (38). Po zabytkach miasta oprowadzono 3 wycieczki.

W odniesieniu do frekwencji na prelekcjach, to w Młodzieżowej Świetlicy Dworcowej 19 prelekcji wysłuchało 486 osób, w szkołach na terenie miasta i powiatu w 28 prelekcjach udział wzięło 2039 uczniów, a 4 prelekcji dla dorosłych wysłuchało 188 osób. W 10 lekcjach historii przeprowadzonych w oparciu o ekspozycję udział wzięło 342 dzieci. Ogółem w 51 prelekcjach i 10 lekcjach uczestniczyło 3055 osób.

Biblioteka

Do inwentarza księgozbioru wpisano w ciągu roku 24 nowe pozycje (nr inw. 470 - 493), inne uzupełniono uzyskanymi nabytkami. Z zakupu pochodzi 17 pozycji (16 nowych, 1 uzupełnienie); z abonamentu 5 pozycji (3 nowe, 2 uzupełnienia); z darów 6 pozycji (5 nowych, 1 uzupełnienie). Katalog alfabetyczny zwiększono o 23 kartki a rzeczowy o 228 kart. Z księgozbioru korzystali pracownicy Oddziału i Pra-

cowni Archeologicznej IHKM w Gnieźnie oraz członkowie PTA.

Wystawy

Stała wystawa pt. „Ziemia Gnieźnieńska w okresie powstawania państwa polskiego” była czynna do 7 grudnia. W grudniu przystąpiono do remontu sal wystawowych. W ciągu okresu sprawozdawczego w Oddziale były eksponowane trzy wystawy czasowe. Pierwsza z nich pt. „Wielkopolska przed 10 wiekami w świetle źródeł archeologicznych” przygotowana przez Muzeum Archeologiczne w Poznaniu była czynna od 9 maja do 13 czerwca. Druga wystawa nosząca tytuł „20 lat badań na Ostrówku w Opolu” przygotowana przez Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu, była udostępniona w czasie od 20 czerwca do 2 września. Ostatnia z wystaw czasowych pt. „Polskie badania archeologiczne na Bliskim Wschodzie i w Basenie Morza Czarnego” przygotowana przez Muzeum Archeologiczne w Poznaniu udostępniona była do zwiedzania od 10 października do 7 grudnia. Nasz Oddział przygotował dwie wystawy oświatowe. Przez cały rok pod hasłem „Ochrony zabytków” wystawione były w pomieszczeniach Oddziału wybrane zabytki pochodzące z badań ratowniczych przeprowadzonych w Gnieźnie w 1968 roku. Druga wystawa fotograficzna pt. „Wczesnośredniowieczna architektura kamienna Wielkopolski” przygotowana została na Dni Oświaty Książki i Prasy i umieszczona w dniach od 15 do 22 maja w Szkole Podstawowej nr 3 w Gnieźnie.

Pracownie

W zakresie prac fotograficznych wykonano 64 zdjęcia oraz 253 kopie względnie powiększenia. Pracownia działała wyłącznie dla potrzeb archiwum i działu oświatowego. W ramach prac rekonstrukcyjnych oczyszczono wszystkie uzyskane w tym roku zabytki i opatrzone metrykami. Zakonserwowano 38 zabytków żelaznych oraz fragmenty ołowianej armatury z witrażu. Oczyszczono wszystkie zabytki znajdujące się na wystawie stałej. Dla wymienionej wystawy przygotowano 108 gipsowych kopii zabytków, z których 58 zastąpiono na planszach ekspozycyjnych przedmioty oryginalne. W magazynach zabytków nie prowadzono normalnej pracy z uwagi na to, że przez cały rok trwały prace adaptacyjne mające na celu przystosowanie nowootrzymanych pomieszczeń na cele magazynowe. Prace ograniczały się wyłącznie do przenoszenia kartonów z zabytkami z miejsca na miejsce, dla robienia miejsca na przeprowadzanie różnych prac rzemieślniczych.

Gromadzenie zbiorów i dokumentacji

Materiał zabytkowy pochodzący z badań ratowniczych po zaopatrzeniu w metryki został wpisany do inwentarza zabytków. W siedmiu pozycjach (1969 : 1-7) zainwestaryzowano 17.429 zabytków (1 półkossek, 13668 ułamków ceramiki, 41 naczyń i 3719 kości) pochodzących z Gniezna oraz z Niechanowa i Świątnik Wielkich pow. Gniezno. Do inwentarza zdjęć wpisano 59 pozycji (nr inw. 2230 - 2288). Wszystkie kopie wymienionych zdjęć opisano, wklejono

do albumu, a negatywy odłożono do archiwum. Do teczek archiwum naukowego przepisano częściowo dziennik z ratowniczych prac wykopaliskowych prowadzonych w 1968 roku na terenie Gniezna. Nadto, tecki archiwalne z Gniezna (st. 5), Dębiny, Małachowa Złych Miejsz i Witkowa pow. Gniezno uzupełniono nowymi informacjami. Kontynuowano również zbieranie notatek i artykułów prasowych dotyczących działalności naszego Oddziału i prac wykopaliskowych.

Inne

Na miejsce zatrudnionej na okres roku w charakterze pracownika administracyjnego ob. Barbary Kasprzakówny zatrudniono od 16 sierpnia ob. Bogumiłę Goździcką. Oddział nasz w dalszym ciągu zatrudnia tylko pięć osób.

Pracownik administracyjny w ciągu roku zajmował się wszystkimi sprawami związanymi z działalnością gospodarczą i administracyjną Oddziału.

Przynajmniej raz w kwartale omawiane były ze wszystkimi pracownikami Oddziału plany pracy kwartalne, na rok 1970 i na lata 1971 - 75, a w razie potrzeby odbywały się krótkie spotkania celem omawiania bieżących spraw Oddziału.

W zakresie prac konserwacyjnych którymi objęte zostały wszystkie pomieszczenia Oddziału znajdujące się na parterze wchodziło przede wszystkim malowanie ścian, podłóg, okien i drzwi. Odświeżono wszystkie pomieszczenia zajęte przez stałą wystawę a także pomieszczenia administracyjne, pracownie naukowe, pomieszczenia gospodarcze i sanitarne w ilości siedmiu izb. Część tych prac wykonano systemem gospodarczym we własnym zakresie.

Trwające od 1968 r. prace remontowe mające na celu przystosowanie pomieszczeń poddasza, znajdującego się na wysokości drugiego piętra w budynku przy ul. św. Jana 9, do potrzeb naszego Oddziału, nie zostały jeszcze zakończone. Dotąd, całą przestrzeń podzielono na dziesięć pomieszczeń. Ścianki działowe i sufity zostały wykonane z miękkich płyt pilśniowych. W ukośnym suficie wbudowano 26 nowych okien oświetlających wnętrza, a w ośmiu pomieszczeniach ustawiono piece kaflowe, wszędzie założono instalację elektryczną z lampami włącznikami oraz przeprowadzono instalację wodnokanalizacyjną podłączając trzy umywalnie, dwa zlewozmywaki oraz jedno oczko WC. Wszystkie pomieszczenia zostały pomalowane. Dotychczas tylko trzy pomieszczenia zostały zaopatrzone w płytki PCV i jedno w płyty paździerzowe pokrywające podłogi. Ponieważ jednak większość pomieszczeń nie ma jeszcze odpowiedniej podłogi, nie można było jeszcze całości zagospodarować. Dotąd przeniesiono z parteru ciemnię i urządono ją poprzez dorobienie trwałych zasłon drewnianych na okna, wmontowanie półek itd. W drugim pokoju umieszczono archiwum naukowe. W związku z takim rozmieszczeniem, można było na parterze przenieść do innych niż dotąd pokoi administrację i bibliotekę, a pracownik naukowo-oświatowy otrzymał oddzielny, bliżej ekspozycji położony pokój.

W ciągu okresu sprawozdawczego, we własnym zakresie, sposobem gospodarczym dokonywano różnych napraw sprzętu i urządzeń.